

פתח דבר לזכרו של פרופ' אורי ליבוביץ

יורם יובל

ספר זה כולל שלושה מאמרים שעניינם הקשר בין מוח לנפש. שניים מהם נכתבו בידי מדענים והוגי דעות שהם מגדולי עולם – פרופ' ישעיהו ליבוביץ המנוח, ותלמידו, חתן פרס נובל, פרופ' דניאל כהנמן. את המאמר השלישי כתבתי אני. מאמרו של פרופ' ליבוביץ, שהפך זה מכבר לקלאסיקה, מציג באופן בהיר וחד את הבעיה הפסיכופיסית ובוחן את הניסיונות לפתרה. המאמר מתבסס על הרצאה שניתנה במוסד ון ליר בירושלים בשנת 1974, ומאז יצאה לאור בשתי מהדורות, בצירוף שאלות ותשובות מן הדיון שלאחר ההרצאה. במהדורה הנוכחית צירפנו שתי עבודות נוספות המתייחסות למאמר שהופיע במהדורה המקורית. מאמרו של פרופ' כהנמן, שנכתב בשנת 1975, דן בהיבטים פסיכולוגיים של בעיית הגוף והנפש, ובפרט באופן שבו בני אדם תופסים את הקשר הסיבתי בין אירועים. כמו כן, מצורפת תגובתו של ישעיהו ליבוביץ למאמרו של כהנמן. המאמר שלי, שגם הוא מסתמך על מאמרו של פרופ' ליבוביץ,

נכתב בשנת 2004. הוא דן בחידושי השנים האחרונות בתחום הבעיה הפסיכופיסית, ובפרט בקשר שלה למדעי המוח ולטיפול הנפשי.

לא הייתי מעז לפרסם דבר משלי בחברת עבודותיהם של שני ענקים אלה אלמלא היינו מאוחדים בקשר מיוחד של אהבה וצער: שלושתנו אהבנו אותו האיש, וכאבנו את מותו ללא עת. איש זה הוא בנו של פרופ' ישעיהו ליבוביץ, שהקדיש לו את הרצאתו על הבעיה הפסיכופיסית. הוא היה גם בן-כיתתו, איש-סודו וחברו מילדות של פרופ' דניאל כהנמן. אדם זה, הנורולוג פרופ' אורי ליבוביץ, הוא גם אבי.

אבא מת בדמי ימיו לפני יותר משלושים שנה. אבל בזיכרונם של אלה שזכו להכירו הוא קיים באותה חיוניות רעננה שאפיינה אותו בחייו, והפכה אותו לבלתי נשכח. אבא נפטר והוא בן שלושים ושמונה שנים, הפרופסור הצעיר ביותר בפקולטה לרפואה של האוניברסיטה העברית בירושלים ובית החולים הדסה. היום, כשגילי גבוה בכמה שנים מגילו ביום מותו, אני מתבונן בחייו באהבה, בהשתאות וביראת כבוד. השגיו המדעיים, בעיקר בחקר מחלת הטרשת הנפוצה, מפתיעים במקוריותם ובעומקם. הם האריכו ימים אחריו וזכו להכרה בינלאומית. אך השגיו כאדם האריכו ימים מהם וזכו, כפי שאמר סבא בהקדשתו, להכרה גבוהה יותר.

גם כיום קורה לי, במהלך עבודתי כרופא, שאני נתקל באנשים שהיו מטופלים של אבא במחלקה ובמרפאה הנורולוגית של בית החולים הדסה או בבני משפחותיהם. מכולם אני שומע דברים דומים: הם אינם יכולים לשכוח את המסירות, את טוב הלב ואת האנושיות של אבא, את התחושה הטובה שידע להעניק גם – ואולי בעיקר – לחוליו שסבלו ממחלות כרוניות וקשות, לאנשים שקצרה ידו מלרפאם. מבחינה זאת היה אבא רופא מן הסוג הישן, רופא שהוא בעיקר אדם. רופאים רבים שזכו להכירו וללמוד ממנו סיפרו לי שעדיין הוא משמש להם

מופת של אהבת אדם, אהבת דעת ושמחת חיים. כל מי שהכיר אותו יודע שמידת החמלה של אבא התקיימה בקרבו לצד חוש הומור חסר פחד וחסר מעצורים. חוש ההומור של אבא גרם לרבים וטובים לצחוק עד דמעות, בייחוד בבית החולים, מקום שהדמעות הזולגות בו הן בעיקר של כאב.

אני עצמי זוכר אותו כאב מסור, גאה ואוהב עד בלי די. אך מעל לכל אני זוכר אותו כאבא שמח, כאדם בעל אהבת חיים ושמחת חיים אדירה. אני זוכר את הרגשת הביטחון שידע להעניק לי כמו לרבים אחרים, את התחושה שאין לה תחליף שהכל יהיה בסדר כל עוד הוא נמצא בסביבה. אני זוכר גם את מידת ההתפלאות על העולם שאפיינה אותו, את יכולתו לחוות את החיים כל יום ברעננות המתחדשת. כמו אביו לפניו, היה גם אבא מורה בחסד, שהיטיב להעביר לילדיו ולתלמידיו לא רק את מה שלימדם אלא גם את ההתלהבות נוכח העושר והיופי שבעולם הבריאה. כמו באביו לפניו היתה גם באבא סקרנות שהקיפה כמעט כל תופעה וכל תחום בעולמנו, מלווה ברצון עז לחוות, להבין ולדעת. רצון זה הביא אותו להתנדב לשירות בצנחנים, ללימודי הרפואה, לטיולים ברגל וברכב בחיק הטבע ולבחירה במקצוע הנורולוגיה.

אין לי ספק, שבחירתו של אבא במקצוע השוכן על קו התפר בין גוף לנפש – כמו הבחירה שלי, השונה משלו ובכל זאת קרובה אליה – הושפעה עמוקות מן העניין של סבא בבעיה הפסיכופיסית. ספר זה, שכולו עוסק בשאלות העולות מן היחס שבין חומר לרוח, מוקדש על כן לזכרו של אורי ליבוביץ הרופא, החוקר, המורה, ומעל לכל – האדם. עליו, כמו על אביו ישעיהו, נאמר: "חבל על דאבדין ולא משתכחין" (בבלי, סנהדרין, קיא א).